

Jungtinių Tautų
švietimo, mokslo ir
kultūros organizacija

• UNESCO klubas „Rafaelis“
• Pasaulinio UNESCO klubų, centrų ir
• asociacijų judėjimo narys

ASMENYBĖS UGDYMO INSTITUTAS

SOCIALIAI ATSAKINGOS ASMENYBĖS UGDYMAS

Projekto vizija – socialinis kapitalas, kaip pagrindas atsirasti socialinei ekonomikai šalyje.

Projekto misija – ugdyti įgalinantį ir įkvepiantį lyderį.

Projekto tikslas – išugdyti socialiai atsakingą asmenybę.

Projektas įgyvendinamas per asmenybės ugdymo programą „Aš esu kūrėjas“.

Programos autorė – Marija Mendelė – Leliugienė

2008 metai

PROBLEMATIKA

Tyrimai rodo, kad vidutiniškai per dieną tėvai asmeniškai vaikui skiria 5-8 min. Tyrimą 29 valstybėse atliko UNICEF organizacija. Pagal bendrus tyrimo rezultatus Lietuva užima 28 vietą. Po jos - Malta, kuri UNICEF organizacijai pateikė neišsamią informaciją.

Lietuvoje tėvai savo vaikams per parą vidutiniškai skiria 7 minutes dėmesio, o mažieji mūsų šalies gyventojai jaučiasi nelaimingiausi Europoje. Tokius šokiruojančius tyrimų rezultatus Florencijoje (Italija) vykusioje konferencijoje „Vaiko gerovės indikatoriai“ išgirdo Lietuvos atstovai. „Jeigu tėvai sugeba du kartus per dieną į lauką išvesti šunis, tam skirdami kelis kartus daugiau laiko nei savo vaikams, tai visuomenei reikėtų susimąstyti, ką ji iš tikrųjų daro ne taip“, – sako Šeimos, vaikų ir jaunimo departamento direktoriaus pavaduotoja Audra Mikalauskaitė. (2009-02-12, Delfi portalas)

Vertinant santykių šeimoje kokybę, Lietuvos vaikų vertinimas vėlgi tarp blogiausiai vertinamų valstybių. Pagal šį rodiklį Lietuva užima 24 vietą.

Baltijos šalių vaikai gyvena pačiomis prasčiausiomis sąlygomis iš visų Europos Sąjungos valstybių. Tokią išvadą padarė Didžiosios Britanijos Jorko universiteto mokslininkai, tyrę vaikų, iki 19 metų, gyvenimo sąlygas 29 Europos valstybėse.

Lietuvoje 43 proc. jaunų žmonių nedalyvauja jokiaje veikloje (pilietinės organizacijos, būreliai, neformalaus švietimo užsiėmimai ir t.t.). Mokykloje nėra tikslingai kuriama kūrybiškumui palanki edukacinė aplinka, mokykla, kaip ugdymo institucija, kūrybiškumo ugdymo atžvilgiu yra pasyvi. Kūrybiškumo ugdymas suprantamas kaip papildoma, užklasinė veikla. Eurobarometro duomenimis lietuviai yra vieni nelaimingiausių (po Lietuvos – tik Latvija ir Vengrija). Lietuvoje 3/4 jaunimo nuo 14 iki 25 m. kompiuteris tapo populiariesne laisvalaikio leidimo priemone už televiziją. Vaikams ir jaunimui aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime trukdo pasyvumas, motyvacijos neturėjimas, savo interesų ir poreikių neidentifikavimas.

Tai tik keletas pavienių tyrimų teiginių, atliktų pastaraisiais metais, kurie leidžia kelti hipotezę, kad šiuo metu auganti, bręstanti ir besiformuojanti jaunoji karta, politikų dažnai skambiai vadinama „Lietuvos ateitimi“ nebūtinai bus tokia pozityvi kaip norėtusi. Ir tikrai, ar su vaikais bei jaunimu dirbančios sistemos skiria deramą dėmesį ir ugdo pilnavertes asmenybes, gebančias prisiimti atsakomybę už save ir savo aplinką? Ar šiandienos švietimo sistema sugeba užtikrinti ne tik žinių ir profesinių įgūdžių suteikimą, bet ir asmenybių ugdymą? Kas gali paneigti, jog mokykla šiandien orientuota tik į žinių perteikimą, tačiau asmenybės ugdymas vis dar išlieka „marso žemėlapiu“.

SPRENDIMAS

Ilgametė darbo patirtis su šeimomis leidžia teigti, kad tik šeima yra pilnutinio žmogiškumo mokykla. Tačiau XXI amžius kelia labai aukštus reikalavimus verslumui, karjerai ir išlikimui darbo rinkoje. Tokie reikalavimai iš šeimos atima labai daug laiko, sukelia nuolatinį stresą dėl darbe keliamų reikalavimų ir jų derinimo su šeimos gerove, bendravimu ar buvimu kartu su vaikais.

Laiko stoka – tai nauja skurdo forma, kuri tampa rimtu išbandymu šiuolaikinei šeimai, jos atliekamoms funkcijoms bei šeiminiams santykiams.

Laiko stoka daro ypatingą žalą asmenybės augimui.

Bendravimą ir buvimą kartu pasiglemžia darbo rinka, karjera, įvairūs virtualūs socialiniai tinklai, kompiuteriniai žaidimai ir t.t.

Asmenybės Ugdymo Institutas „Rafaelis“, įvertinęs šiuolaikinės šeimos išbandymus ir patiriamas šeimos krizes: skyrybos, darbo netektis, per didelis darbo užimtumas darbo rinkoje, vieno ar abiejų tėvų išvykimas dirbti į užsienį, nesusikalbėjimas tarp šeimos narių, laiko stoka, liga, artimo netektis - siūlo naują paslaugą – *asmenybės ugdymo programą “Aš esu kūrėjas”, pagal kurią dirbame tiek su tėvais, tiek su vaikais, siekdami padėti šeimai kompensuoti vaiko auklėjimo ir ugdymo funkcijas.*

Programa orientuota į asmenį ir asmenybės ugdymą. Mūsų programos siekis – išugdyti socialiai atsakingas asmenybes. *Asmenybes, kurios gebėtų pasitikėti savimi, bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, priimti atsakomybę, būtų kūrybiškos ir savarankiškos, konstruktyvios - gebančios pasirinkti tinkamą gyvenimo kelią ir sveiką gyvenseną, gebančias priimanti sprendimus atsižvelgiant į savo vertybių sistemą. Laisvas žmogus yra tik tuomet, kai pats savarankiškai priima etiškus sprendimus. Tačiau tam, kad galėtų priimti sprendimas žmogus turi žinoti iš ko gali rinktis. Renkantis galimybes veikti – reikia gerai pažinti save ir savo vertybių sistemą. Tuomet, remiantis savęs pažinimu ir savo vertybių sistema, žmogus gali rinktis sudėliodamas prioritetus ir priimti tinkamą bei pozityvų sprendimą.*

Programa pagrįsta moksliskai, patikrinta praktikoje ir jau yra įgyvendinama 10 metų įvairiuose Asmenybės ugdymo instituto “Rafaelis” socialiniuose projektuose Lietuvoje.

PROGRAMOS PAGRINDIMAS

Programa sukurta atsižvelgiant į žmogiškosios būties fundamentinius pagrindus bei į šio laikmečio galimybes, remiantis fenomenologiniais tyrimais apie žmogaus sandaroje išskirtinas tris dimensijas: kūno, psichikos ir dvasios.

Programa remiasi pagrindinėmis fundamentinės edukologijos idėjomis:

- Tik pats žmogus gali save keisti,
- Tik žvelgdamas į kitus, žmogus gali pamatyti save,
- Tik su meile galima ugdyti

(Fundamentalios edukologijos idėjos suformuluotos pagal prof. Edukologijos habil.dr.E.Martišauskienę)

Benediktas XVI atkreipė dėmesį, kad pirmiausia verta prisiminti, jog sovietinėje visuomenėje kėsintasi nusilpninti esminę žmogaus vertybę — nesavanaudišką meilę sau, artimui ir Dievui. Komunistinis mentalitetas žmogų sumažino iki kolektyvo nario, atimdamas iš jo asmeninį identitetą. Žmogaus orumas buvo nuvertintas. Tokia mąstysena pagimdė profesinį ir bendro gėrio abejingumą. Klestintis vartotojiškumas ir utilitarizmas pereina netgi į tarpasmeninius santykius. Jaunuoliai ypač siekia patenkinti savo emocinius troškimus, todėl ir kitas žmogus tampa viso labo tik objektu asmeniniams interesams tenkinti. Tokiu būdu provokuojama socialinė nelygybė: pavyzdžiui, jei Lietuvos jaunimas orientuojasi į vartotojiškumą, tai natūraliai atitraukia nuo veiklos dėl bendro gėrio. Nėra ko stebėtis, kad jaunuolių tarpe formuojasi neapykanta žmogui ir pasauliui. Teologine prasme neapykanta arba nemeilė, yra visa, kas realiai nukreipta prieš asmens pasaulį, asmens moralę ir prieš aukščiausias žmogaus dvasines ir materialines vertybes. Neapykanta yra ir tai, kad kitas asmuo traktuojamas kaip daiktas, kaip tikslo priemonė. Pamištama dvasinė sritis ir akcentuojamas greitas išorinis rezultatas. Visiškai natūralu, kad tokia kontekste ir save pačius jaunimas suvokia kaip atskaitos tašką ir savo pačių šaltinį. Laimės ir malonumo ieškoma kaip pagrindinio tikslo. Malonumas psichologiniame kontekste dažniausiai vogčiomis nusigvelbiamas, jis nėra veiklos ar santykio padarinys. Laimė dažnai painiojama su gera fizine ir psichologine savijauta, materialine gerove. Taip pat dėl įvairialypio humanistinės kultūros pobūdžio pats žmogaus pažinimas tampa siauresnis, nes gilinantis į asmens suvokimą atmetama transcendentinė tikrovė. Visuomenė siekdamas išugdyti visapusišką asmenį negali apsiriboti tik dalykiškai naudingomis sritimis, nes toks apsiribojimas veda prie vertybių nykimo.

Šiandienos vartotojiškoje kultūroje labai svarbu padėti vaikams bei jaunuoliams suvokti, kad žmogaus vertė kyla ne iš to, ką jis turi, bet iš to, kas jis yra. Tik šioje tiesoje išsiskleidžia tikrasis žmogaus orumo pagrindas. Tikrasis žmogaus kilnumas gali reikštis ir būti

ugdomas tik kūno ir dvasios sklaidoje šeimyninėse, religinėse, pilietinėse, profesinėse ir kitose bendruomenėse, kartu sudarančiose visuomenę, kuriai jis priklauso. Žmogus ir asmens kilnumas visada turi išlikti gyvenimo ir ugdymo sistemos centrais.

BENDROSIOS NUOSTATOS

Šių dienų visuomenei išgyvenant ne tik ekonominę, bet ir moralinę tautos krizę, būtina kalbėti apie socialiai atsakingos asmenybės ugdymo poreikį bei svarbą.

Tik toks asmuo gali savarankiškai priimti etiškus sprendimus įvairiuose gyvenimo srityse bei formuoti teisingą, darnią pilietinę visuomenę, dalyvauti socialiai aktyvios visuomenės bei teisinės valstybės kūrime.

Šiandieną dažniausiai akcentuojama socialiai atsakingos įstaigos, organizacijos nauda visuomenei, valstybei, aplinkai ir pan., tačiau mažai dėmesio skiriama atskiram individui kaip asmeniui, kuris yra pirmiausia šeimos, ir tik po to kiekvieno bendruomenės, visuomenės, valstybės dalis. Vertėtų akcentuoti ne tik pilietinės visuomenės, bet ir socialiai atsakingos asmenybės ugdymo poreikio reikšmingumą bei svarbą.

Švietimas įstatyme apibrėžiamas kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas „žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis (15, p.3)

Svarbiausi švietimo tikslai nurodomi – vertybinių orientacijų, kūrybinių gebėjimų ugdymas, tautinės ir etninės, pilietinės bei politinės kultūros perteikimas, visuomenės galių, užtikrinančių ūkio, aplinkos ir žmoniškųjų išteklių plėtrą, stiprinimas.

Šie tikslai siejami su asmens kompetencijomis, sujungiančiomis žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas. Vertybinės nuostatos konkretinamos: orumu (pagarba sau ir kitiems); tolerancija, patriotizmu, jautrumu (rūpinimusi kitais, gamtinės ir kultūrinės aplinkos tausojimu), sąžiningumu, atsakingumu, kūrybiškumu, sveika gyvensena, savikritiškumu (realiu savo kompetencijų vertinimu ir tobulinimu). Gebėjimai saistomi su asmens apsisprendimu, kontekstualumu ir atskleidžia procesinį vertybių internalizavimo aspektą.

Švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatuose teigiama, kad atsižvelgiant į visuomenei tenkančius dabarties iššūkius ir Valstybės ilgalaikės raidos strategijos apibrėžtus žinių visuomenės, saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos prioritetus, vienas pagrindinių švietimo tikslų yra padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę ir socialinę kompetenciją ir būti

savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą (Žin., 2003, Nr. 71–3216.).

Atnaujintose pradinio ir pagrindinio bendrosiose programose (2008) pabrėžiama, kad ugdymo tikslas - plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą. Šiame dokumente išskirtos bendrosios kompetencijos: mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo; iniciatyvumo ir kūrybingumo; socialinė ir asmeninė. Socialinėje kompetencijoje pabrėžiamas siekis suvokti save kaip bendruomenės ir visuomenės narį, konstruktyviai bendradarbiauti siekiant bendro tikslo, gebėjimas valdyti konfliktus, kurti ir palaikyti draugiškus santykius, atjausti kitus ir jiems padėti. Asmeninės kompetencijos pagrindas – atsparumas nesėkmėms ir konfliktams, mokėjimas įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti. Taip pat pabrėžiama, kad ugdytiniai turi išmokti teigiamai vertinti save, pasitikėti savimi, mokėti sutelkti jėgas siekdami užsibrėžtų tikslų (Žin., 2008, Nr.99-3848).

Pastaruoju metu vis dažniau kalbama apie socialinę emocinę ugdymą ir jo teigiamą įtaką psichinei vaikų sveikatai. Socialiniai emociniai įgūdžiai (dažnai taip vadinamas „emocinis intelektas“, „socialinis intelektas“) – tai gebėjimai, leidžiantys dirbti kartu su kitais, produktyviai mokytis, atlikti svarbiausius vaidmenis šeimoje, bendruomenėje, darbo vietoje. Socialinis emocinis ugdymas laikomas viena labiausiai veiksmingų vaikų psichinės sveikatos užtikrinimo ir smurto prevencijos priemonių. Teigiama, kad šis ugdymas – trūkstama grandis, susiejanti akademines žinias su sėkme mokykloje, šeimoje, bendruomenėje, darbo vietoje ir svarbiais gyvenime įgūdžiais (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/Sv_prob10_Socialinis%20emocinis%20ugdymas.pdf)

Siekiant padidinti švietimo veiksmingumą, vaikams, turintiems socialinių – pedagoginių problemų mokykloje yra organizuojama socialinė pedagoginė pagalba. Pagalbos teikimo tvarkoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ISAK – 941 „Dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo“, viena iš pagalbos rūšių įvardijama socialinių ir gyvenimo įgūdžių formavimas, kurią sudaro gebėjimas priimti sprendimus ir spręsti problemas, mokymas kūrybiškai ir kritiškai mąstyti, bendrauti, pažinti save, elgtis visuomenėje priimtinais būdais, valdyti emocijas, sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymas.

Socialinis emocinis ugdymas mūsų teikiamoje programoje organizuojamas kaip procesas, kurio metu vaikai įgyja žinių, nuostatų, įgūdžių bei kompetencijų šiose srityse:

Savo emocijų suvokimas ir valdymas	Pozityvių tikslų išsikėlimas ir siekimas	Kitų globa ir rūpinimasis kitais	Pozityvių santykių su kitais kūrimas ir palaikymas	Tinkamas tarpasmeninių santykių situacijų valdymas	Atsakingas sprendimų priėmimas
------------------------------------	--	----------------------------------	--	--	--------------------------------

Socialinio emocinio ugdymo metu įgyjamų tarpusavyje susijusių kompetencijų sritys

<p>Savimonės:</p> <p>tikslus savo jausmų, interesų, vertybių ir teigiamųjų ypatybių vertinimas. Pagrįsto pasitikėjimo savimi jausmas.</p>	<p>Savitvardos (angl. <i>self-management</i>): savo jausmų kontrolė valdant stresą; savo impulsų tvardymas, išsvermingumas susidūrus su sunkumais; tinkama emocijų raiška; asmeninių ir akademinė tikslų išsikėlimas ir tikslingas jų siekimas.</p>	<p>Socialinio sąmoningumo:</p> <p>gebėjimas pažvelgti į situaciją kitų žmonių akimis ir įsijausti į kitų žmonių jausmus; gebėjimas suvokti ir vertinti individualius ir grupinius panašumus bei skirtumus; mokėjimas tinkamai naudoti šeimos, mokyklos, bendruomenės išteklius.</p>	<p>Bendravimo:</p> <p>gebėjimas kurti ir palaikyti sveikus, teikiančius pasitenkinimą, bendradarbiavimu grįstus santykius; gebėjimas atsispirti socialiniam spaudimui; gebėjimas spręsti tarpasmeninius konfliktus, gebėjimas siekti pagalbos esant reikalui.</p>	<p>Atsakingo sprendimų priėmimo: gebėjimas priimti sprendimą atsižvelgiant į etikos standartus, saugumą, atitinkamas socialines normas, pagrįstą pagarbą kitiems, tikėtinas veiksmų pasekmes; gebėjimas pritaikyti sprendimo priėmimo įgūdžius akademinėms ir socialinėms situacijoms; gebėjimas prisidėti prie mokyklos ir bendruomenės gerovės.</p>
--	--	--	--	--

Socialiai atsakinga asmenybė

Socialiai atsakingos asmenybės bruožas - gebėjimas savarankiškai priimti etiškus sprendimus. Tai susiję ir su vaiku, šeima, mokyklą, ir su verslu bei politika. Kasdien priimami labai įvairūs sprendimai, todėl negalima išvengti etikos problemų ir klausimų įvairiose gyvenimo srityse. Sprendimas yra kiekvienos veiklos pagrindas, nes, prieš imantis konkrečios veiklos, nusprendžiama, kaip bus elgiamasi. Vieni sprendimai ilgai svarstomi ir brandinami, kiti kyla spontaniškai, dar kitus padiktuoja aplinkybės. Beje ir menkiausias sprendimo priėmimas reiškia atsakomybę, tik ne visuomet ta atsakomybė yra suvokiama ir jaučiama. Praėjus kuriam laikui nuo

sprendimų priėmimo, paaiškėja, kad daugelis jų nėra geri, tinkami, etiški, naudingi ir apgalvoti.

Etiškas sprendimas yra: atspindintis (remiasi asmens mintimis ir turimu patyrimu); principingas (rodo puoselėjimas vertybes (principus)); normatyvinis (reiškia pasirinkimą). Tam, kad žmogus gebėtų priimti etiškus sprendimus, reikia žinoti savo gyvenimo tikslą, pažinti savo vertybes, gebėti susidėlioti prioritetus.

Kalbant apie socialiai atsakingą asmenybę, mokslinėje literatūroje galima aptikti daug socialinių įgūdžių apibrėžčių, kadangi kiekvienos srities specialistai skirtingai aiškina socialinių įgūdžių sąvoką. Š. Šnira pateikia šiuos kelių mokslininkų socialinius asmenybės įgūdžius:

- adaptyvus ir adekvatus elgesys, kuriuo efektyvumą pripažįsta ne tik pats, bet ir kiti individai. Šį apibrėžtis atkreipia dėmesį į sąveikos (ugdomojo poveikio) reikšmę, į tai kad išstobulinęs savo socialinius įgūdžius asmuo gali daryti įtaką kitiems, kad socialiniai įgūdžiai padeda individui užimti tam tikrą vietą įvairiuose socialinėse grupėse, palaikyti pozityvius santykius;
- poelgiai, kurie lemia efektyvų bendravimą ir bendradarbiavimą. Aiškinama, kad gebėjimas bendrauti emocijomis (jas siusti ir priimti) išreiškia svarbius nežodinio bendravimo dėmenis. Taip pat svarbūs ir žodiniai kodavimo ir dekodavimo gebėjimai. Remiantys šiomis prielaidomis skiriami šie socialiniai įgūdžiai: emocinis ekspresyvumas, emocinis jautrumas, socialinis ekspresyvumas ir socialinis jautrumas. Emocinis jautrumas yra gebėjimas atpažinti kitų emocijas, požiūrį į bendravimą. Socialinis ekspresyvumas apibūdina iškalbingumą ir gebėjimą inicijuoti pokalbius. Gebėjimas suprasti žodinius signalus ir laikytis socialinių normų yra pagrindiniai socialinio jautrumo dėmenys;
- poelgiai, kurie padidina teigiamo pastiprinimo tikimybę ir sumažina bausmės tikimybę;
- išmuktos reakcijos, kuriomis siekiama gauti maksimalų teigiamą pastiprinimą socialinėse situacijose;
- socialinis elgesys, kuris padeda įgyvendinti užsibrėžtus tikslus;
- socialiai kompetentingas elgesys;
- gebėjimas kurti teigiamą psichologinį klimatą, kokybiškai atlikti socialinius vaidmenis;
- įgūdžiai, kurie reikalingi palankiems tarpasmeniniams santykiams palaikyti;
- elgesys, kurio pasekmės yra socialiai pageidaujamos.

(Š. Šniras, 2006).

Kad asmenybė pasižimėtų šiais bruožais ir įgūdžiais kurios ką tik aptarėmė, šeimai, kaip pirmajai ir pagrindinei socialinei institucijai būtina yra atlikti pagrindines šeimos funkcijas. Tačiau šiuo metu, kai visi tyrimai rodo, jog tėvai neturi laiko bendravimui su vaikais ir tai, jog XXI

amžiaus baisiausias skurdas yra laiko stoka, neformalus ugdymas gali ateiti į pagalbą šeimai, vaikui ir mokyklos bendruomenei, kur vaikas praleidžia daugiausiai laiko. Neformalaus ugdymo tikslas šiuo atveju būtų kompensuoti šeimos funkcijas pereinamajame laikotarpyje.

MODELIO APRAŠAS

Programos aktualumas

Šalies statistika rodo, kad ne visos šeimos užtikrina vaikų gerovę ir tinkamai atlieka vaikų ugdymo ir socializacijos funkciją. Vaikai, augantys didelį darbo užimtumą turinčiose šeimose, nuotolio šeimose (euronašlaičiai), bei šeimose išgyvenančiose krizę, dažnai perima vertybes, kurios neatitinka visuomenės normų. Tokie vaikai stokoja socialinių gebėjimų/gyvenimo įgūdžių, kurie jiems leistų užmegzti ir palaikyti draugiškus santykius su bendraamžiais, konfliktus spręsti socialiai priimtinais būdais, dalyvauti įvairioje, socialiai prasmingoje veikloje. Neturėdami tinkamai išugdytų socialinių gebėjimų vaikai linkę save nuvertinti, pasirenka „gatvės universiteto“ stilių, įsitraukia į virtualią erdvę arba pasirenka subkultūrų siūlomas klikas (gotai, emai, satanistai ir kt.). Jie dažniau nei kiti vaikai patiria mokymosi, adaptacijos sunkumus, patiria bendraamžių patyčias arba iš bendraamčių tyčiojasi patys, turi suicidinių ketinimų daugiau nei kiti vaikai. Sparčiai kylančios vaikų socialinės problemos patvirtina vaikų socialinių gebėjimų/gyvenimo įgūdžių ugdymo aktualumą, jų asmeninių bendrųjų kompetencijų stiprinimą.

Norėdami padėti vaikams kaupti asmeninę kompetenciją, pirmiausia turime jiems padėti pažinti save, t.y. ugdyti vaikų emocinį ir dvasinį intelektą, supažindinti su bendrosiomis vertybinėmis nuostatomis, išmokyti pasirinkti ir priimti savarankiškai etiškus sprendimus, išmokyti prisiimti atsakomybę, išugdyti tolerantiškumą ir patriotiškumą bei pagarbą demokratijos vertybėms, išmokyti valdyti konfliktus, išmokyti bendravimo ir išugdyti gebėjimus palaikyti ilgalaikius brandžius santykius tiek su bendraamžiais, tiek su tėvais tiek su pedagogais.

Programos inovatyvumas

Programos inovatyvumas – visuose programos užsiėmimuose yra taikomi dailės elementai, dailės terapijos technikos ir metodai. Šių metodų taikymas asmenybės ugdyme duoda didžiulį efektyvumą (yra pagrįsta moksliai), patrauklumą, vaikuose sužadina smalsumą ir nuostabą, kas leidžia jiems atsiverti ir motyvuoja juos keistis gerąja prasme: tobulėti, bręsti, pažinti vertybes, įgyti

empatijos (atjautos), tapti altruistiškais, savarankiškais, gebančiais suprasti ko nori ir suplanuoti savo svajones taip, kad jos būtų įgyvendintos.

Dailės ir dailės terapijos elementų jėga vaikas pats gydo save. Piešdamas jis ne tik suvokia bet ir įgyja galios rinktis gyventi sveikai, kurti ir mąstyti pozityviai.

Asmenybės ugdymo programa „Aš esu kūrėjas“ susideda iš trijų pakopų:

1. Emocinių socialinių gebėjimų ugdymo programa “Savęs pažinimas ir emocinis intelektas EQ” su dailės terapijos technikų taikymu gali būti taikomas visuose centruose: 1 - 4 klasės; 5 - 10 klasės; 11 - 12 klasės.
2. “Moralumas” arba vertybių ugdymo programa. Taikoma visuose centruose.
3. “Naujoji lyderystė” gali būti taikoma vyresnių klasių centruose: 5 - 10 klasės ir 11 - 12 klasės.

Asmenybės ugdymo programa „Aš esu kūrėjas“ programa sukurta remiantis ilgamete Asmenybės ugdymo instituto “Rafaelis” darbo su vaikais ir tėvais patirtimi, todėl programoje taikomų darbo metodų su vaikais efektyvumas yra patikrintas laiko, metodai pritaikyti konkrečioms vaikų ir tėvų poreikiams, inovatyvūs. Pamokėles/seminarus organizuojantys specialistai dažnai susiduria su problema, kaip realiai išmatuoti programos teikiamą naudą vaikams, jos efektyvumą, todėl kartu su programa pateikiama socialinių/gyvenimo įgūdžių vertinimo metodika, kuri padeda konkrečiai įvertinti darbo su vaiku/tėvais rezultatus.

2008 metais lapkričio 25 - 28 dienomis Ženevoje vykusioje Tarptautinėje švietimo konferencijoje, kurioje dalyvavo pasaulio valstybių švietimo ministrai, buvo pristatytos sėkmingiausios inkluzinio švietimo praktikos, tarp kurių – UNESCO klubo „Rafaelis“ vadovės Marijos Mendelės Leliugienės sukurta asmenybės ugdymo programa „Aš esu...“, kaip viena iš perspektyviausių asmenybės ugdymo programų pasaulyje.

Programos patirtis

Programa veikia nuo 2001 metų Asmenybės Ugdymo Institute “Rafaelis”. Pagal šią programą šiuo metu Lietuvoje dirba 14 dienos centrų.

Programa buvo integruota Vilniaus P.Mašiotų pradinėje mokykloje (2002-2005); Vilniaus jaunimo “Gijos” mokykloje (2004-2006), ir Vilniaus “Šviesos” pradinėje mokykloje nuo 2006 iki dabar.

Programa pasitvirtino. Mokytojai pasiekė daug rezultatų darbe su vaikais ir tėvais. Labai geri tėvų atsiliepimai. Mokyklos direktorė patenkinta pasiektais rezultatais vaikų elgesio korekcijos

srityje ir tėvų bendruomenės aktyvumo srityje. Numatoma atlikti apklausą šioje mokykloje ir atlikti tyrimą, kuris patvirtintų arba paneigtų šiuos atsiliepimus.

Modelio aprašyme vartojamos sąvokos:

Gilioji ekologija – tai pasaulėžiūra, kuri remiasi meile sau, savo artimui, gamtai, visuomenei. Gilią ekologiją paremta metodika apima visas žmogaus sferas: fizinę, jausminę/emocinę ir dvasinę.

Asmenybė – socialinė žmogaus esmė, pasireiškianti per jo individualybę. Asmenybės aprašymui naudojamos charakteristikos kaip temperamentas, charakteris, sugebėjimai ir asmenybės kryptingumas.

Žmogiškasis kapitalas – tai ką žmogus talpina savyje: žinios, patirtis, vertybės, emocinis intelektas, dvasinis intelektas, pasitikėjimas savimi.

Socialinis kapitalas - yra svarbus mūsų gyvenime ir jis aiškiai pasireiškia bendraujant. Tai galima įrodyti daugeliu kasdieninių pavydžių. Visiems visur ir visada socialinis kapitalas, socialinės normos bei socialiniai tinklai turės didžiulę reikšmę jų gyvenime. Pagrindinė socialinio kapitalo sudedamoji dalis – pasitikėjimas.

Socialinė atsakomybė - sąmoningai formuojamų ekonominių, politinių, teisinių, dorovinių santykių tarp organizacijos ir visuomenės, įvairių jos struktūrų forma, pasirengimas atsakyti už savo poelgius ir veiksmus, gebėjimas atlikti pareigą ir prisiimti sau visuomenės sankcijas, esant tam tikroms teisingumo arba kaltumo sąlygoms.

Etiškas sprendimas. Sprendimo etiškumas ir teisėtumas. Suprantama, kad etiniai sprendimai priklauso nuo moralinio asmenybės išsivystymo lygio. Kuo aukštesnį moralinį išsivystymo lygį individas yra pasiekęs, tuo konstruktyvesnis ir principingesnis bus sprendimas, nes jį daro taip, kaip liepia jo sąžinė, kaip jam diktuoja jo gyvenimo nuostatos bei vertybės. Etiškas sprendimas remiasi bešališkumu ir universalumu.

Socialiai atsakinga asmenybė – tai asmenybė gebanti savarankiškai priimti etiškus sprendimus.

Emocinis intelektas (EQ) – tai žmogaus gebėjimų rinkinys:

- Suvokti savo jausmus ir emocijas;
- Vadovautis savo jausmais ir emocijomis;
- Valdyti savo jausmus ir emocijas;
- Išveikti savo jausmus ir emocijas.

Dvasinis intelektas (SQ) nusako žmogaus sugebėjimą kelti tikslą, rasti veiklos prasmę ir gyventi harmoningą gyvenimą. Žmonės, turintys aukštą dvasinį intelektą, moka pasiekti santarvę ir harmoniją su savimi, su supančiais jį žmonėmis ir su aplinka, kurioje jisai gyvena. Jie moka būti laimingais ir padeda kitiems tą aptikti savyje.

Kūrybinis mąstymas - divergentinis mąstymas (originalumas, lankstumas, detalumas ir t. t.), bendrosios žinios, tolerancija neapibrėžtumui (nebijojimas rizikuoti, humoras, adaptacija, atvirumas patirčiai), motyvacija (smalsumas, naujumo poreikis, saviraiška, priemonių naudojimas ir kt.), sugebėjimas atlikti užduotį (atkaklumas, dėmesio koncentravimas, atsidavimas ir pan.), specialiosios žinios, sugebėjimai ir įgūdžiai.

Vertybė yra visa, ką žmonės vertina, kas jiems brangu:

Prigimtinės vertybės: veiklumo, laisvės, savarankiškumo, sveikatos, kūrybingumo realizavimo, paramos bei pagalbos, silpnumo įveikimo.

Egzistencinės vertybės: orientacijos, gyvenimo priemonių (buto, maisto, higienos), kūno pajėgumo, kontaktų, teigiamo išgyvenimo, pusiausvyros.

Praktinės vertybės: kvalifikacijos, pažangos, vartojimo, poilsio, profesinės.

Ekonominės vertybės: daiktų vertingumo, iniciatyvos numatymo, patogumo, naudos, laiko taupumo.

Socialinės vertybės: pripažinimo, teisingumo, atjautos, pakantumo, demokratiškumo, tautiškumo.

Kultūrinės vertybės: mokslo, meno, technologijos, papročių.

Psichinės vertybės: žinojimo, tikrumo, sėkmės, savižinos, ištvėmės.

Dvasinės vertybės: tiesos, gėrio, grožio, tikėjimo, vilties, meilės, santūrumo, tyrumo, šventumo, išganymo.

Menų terapija vienas iš savęs pažinimo bei EQ ir SQ ugdymo metodų. Tai viena seniausių žmogaus kūrybinės, emocinės, jausmų ir minčių saviraiškos priemonių, leidžia atskleisti suvokiamą ir nesuvokiamą žmogaus vidinę ir išorinę realybę. Šiuo požiūriu, menas tampa labai dėkinga erdve sveikos ir brandžios asmenybės ugdymui.

Dailės terapijos technikos – specialiai sukurti metodai konkrečioms tikslams pasiekti asmenybės ugdyme (piešimas, koliažai, erdvinės konstrukcijos, instaliacijos ir t.t.)

Interaktyvus mokymas – kai mokyme aktyviai dalyvauja visi grupės nariai, sudaromos galimybės individualiam pasireiškimui ir savirealizacijai. Interaktyviajam mokyme dažniausiai taikomas filosofinis darbo metodas – klausimai/atsakymai/diskusijos/refleksija ir apibendrinimas.

MOKYMO/ UGDYMO PRINCIPAI:

Programos mokymo/ugdymo procesas grindžiamas šiais principais:

- 1) mokymo moksliskumas;
- 2) mokymo sistemingumas ir nuoseklumas;
- 3) teorijos ir praktikos ryšys;
- 4) mokinių sąmoningumas ir aktyvumas;
- 5) mokymo vaizdingumas;
- 6) mokymo prieinamumas ir individualizmas mokant kolektyvą;
- 7) išmokimo tvirtumas.

Asmenybės ugdymo programos „Aš esu...“ modelis grindžiamas giliaja ekologija, demokratiniu, humanistinės pasaulėžiūros principu ir remiasi egzistencine asmenybės teorija.

MOKYMO/UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI:

Asmenybės ugdymo programos „Aš esu kūrėjas“ *tikslas:*

Išugdyti sveiką, socialiai atsakingą asmenybę, gebančią savarankiškai priimti etiškus sprendimus.

Uždaviniai:

- Sukurti saugią aplinką pamokėlių/seminarų vedimui (erdvi, estetiška patalpa, daug ir įvairių priemonių, aiškios taisyklės, aiški pamokėlių/seminarų struktūra, garantuotas grupės dalyvių individualių pasisakymų konfidencialumas).
- Sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai ir pripažinimui.
- Sociodramos pagalba padėti vaikui pažinti gyvenimą ir modeliuoti tinkamą elgesį.
- Dailės terapijos pagalba sudaryti sąlygas grupės nariams sublimuoti neigiamas emocijas ir jausmus socialiai priimtiniu būdu, taikant dailės terapijos technikas ugdyti vaikų/tėvų kūrybinį mąstymą, taikant dailės terapijos technikas ugdyti vaikuose/tėvuose emocinį (EQ) ir dvasinį (IQ) intelektą.
- Skatinti vaikų integraciją ir adaptaciją mikro ir makro aplinkoje.
- Skatinti realizuoti vertybes gyvenime.

- Ugdyti bendrąsias asmens kompetencijas: vertybines, socialines, pažinimo, komunikacines, sveikos gyvensenos, ekologines.
- Pravesti kryptingai parinktus teminius susitikimus, padedančius grupės nariams (vaikams, tėvams, pedagogams): suvokti/atpažinti ir įvardinti savo jausmus; vadovautis savo jausmais ir emocijomis; valdyti savo jausmus ir emocijas; išveikti savo jausmus ir emocijas socialiai priimtiniu būdu; įgyti bendravimo įgūdžių; kurti ir išlaikyti tarpusavio santykius; suvokti šeimos svarbą savo gyvenime; susipažinti su sveikos gyvensenos principais.
- Taikant videoterapijos, fototerapijos metodų technikas padėti vaikui:

Suvokti ir įsisąmoninti vertybės sąvoką; sužinoti kokios yra pagrindinės vertybės; suprasti kas yra žmogiškumas ir koks žmogiškumo matas; sužinoti kodėl vienu žmogumi galima pasitikėti o kitu – ne; suvokti ir įsisąmoninti kas yra tolerancija, pagarba ir orumas; suprasti ir įvertinti savo bei kitų žmonių elgesį bei sprendimus; suprasti savo vertybių sistemą; sužinoti kas yra laisvė ir ką reiškia „būti laisvam“, įgyti pradines žinias apie ekologiją, ekologišką maistą, ekologišką gyvenimo būdą.

- Taikant įvairius metodus padėti grupės nariams:

Atlikti savo galimybių studiją pagal „noriu-galiu- darau“ metodiką; išsigrūninti savo gyvenimo tikslą ir vertybes; išmokti pasirinkti ir padaryti sprendimą pagal savo išsigrūnintus tikslus ir vertybes; išmokti susidėlioti savo prioritetus pagal savo tikslą; suvokti savo teises ir pareigas; sužinoti klasikinio konflikto modelio struktūrą ir procesą; išmokti valdyti konfliktą; išmokti planuoti laiką; atskleisti savo kūrybines galias ir atrasti savo pašaukimą; išmokti iškelti idėją, suburti vienminčius, parašyti projektą ir jį įgyvendinti.

- Organizuojant bendrus susitikimus šeimoms:

Suorganizuoti šeimų viktorinas – „Mano teisės ir pareigos“; „Vertybių aukcionas“; „Šeimos knyga“; „Mano vertybių kodeksas“;

Programos modulio įvertinimas: pagal autentišką, M. Mendelės Leliugienės sukurtą socialinių (gyvenimo) įgūdžių kintamųjų lentelę, vertinami kiekvieno grupės nario pasiekimai; anketavimas.

MOKYMO (UGDYMO) PROCESO ORGANIZAVIMAS:

Mokymo procesas yra interaktyvus: 20 proc. laiko skiriama teorijai ir vizualinės medžiagos peržiūrai ir 80 proc. laiko skiriama praktikai.

Asmenybės ugdymo programos „Aš esu kūrėjas“ mokymo proceso trukmė – 15 mėn.:

6 mėnesiai – Pirmą pakopą: „Savęs pažinimas“; (24 pamokėlės/seminarai)

3 mėnesiai – Antrą pakopą: „Moralumas“; (12 pamokėlių/seminarų)

6 mėnesiai – Trečią pakopą: „Naujoji lyderystė“; (24 pamokėlės/seminarai iš jų 6- projekto rašymui, ir įgyvendinimui)

Mokymo proceso periodiškumas: 2 kartai per savaitę po 2 ak.val.

Baigus vaikui įteikiamas diplomai, kurios statusas – socialiai atsakinga asmenybė

Mokymo proceso struktūra

Užsiėmimo sudedamosios dalys:

1. Pasisveikinimas ir nuotaikų aptarimas,
2. Apšilimo žaidimai,
3. Teorinė užsiėmimo medžiaga,
4. Veikla grupėje arba individuali veikla,
5. Susitikimo aptarimas,
6. Atsisveikinimas

Mokymo/ugdymo procesas vyksta grupėje, kuri sudaroma remiantis šiais principais:

- grupės įvairovės principas: svarbu, kad grupėje būtų vaikinų ir merginų, vyresnio ir jaunesnio amžiaus narių;
- savanoriškumo principas: suteikiama pasirinkimo laisvė ir atskiriems dalyviams, ir visai grupei – galiu dalyvauti, bet galiu ir nedalyvauti, galiu būti priimtas, bet ir pašalintas;
- griežta tvarka, kurioje išlieka chaoso – nuo griaušančio iki kūrybiško – galimybė. Tvarkos palaikymo garantas – grupės vadovas;
- atsakomybė: „viskas valia, bet ne viskas naudinga, viskas valia, bet ne viskas ugdo“.

Grupės dydis – iki 20 vaikų.

Grupę veda 2 specialistai – vienas grupės vadovas, kitas – vadovo asistentas, kurį pasirenka grupės vadovas.

Pamokėlės/seminaro metu kiekvienam vaikui yra skiriamas individualus dėmesys, sudaroma galimybė diskutuoti, išsakyti savo nuomonę.

Esant galimybei po pamokėlės/seminaro grupės dalyviai pakviečiami puodeliui arbatos su saldumynais ar sumuštiniais. Tikslas – sudaryti sąlygas grupės nariams pabendrauti neformaliai, už grupės ribų, pratęsti diskusijas. Vadovas turi galimybę pamatyti grupės narių nuotaikas ir, esant reikalui, pakoreguoti sekančios dienos susitikimo tikslą ar temą.

Metodų aprašymas:

Asmeninių (emocinių ir socialinių gebėjimų) ugdymo programos „Savęs pažinimas ir emocinis intelektas EQ“, Inovatyvumas grindžiamas dailės terapijos laisvo piešimo metodo taikymu, kaip vienintelio efektyvaus, pasitvirtinusio praktikoje tiek Lietuvoje tiek užsienyje. Šio metodo efektyvumas, ugdant asmens kompetencijas, 85 procentai (M.Leliugienės magistro darbas: „Dailės terapijos taikymo efektyvumas prevencinėse programose“ VU Filosofijos fakultetas, 2001). Kiti taikomi metodai: darbas grupėje, individualūs pokalbiai, žaidimai, sociodramos, dailės terapijos technikos, video terapijos technikos, koliažas ir erdvinės konstrukcijos, instaliacijos, kūrybinių idėjų generavimas (smegenų šturmas, spontaniškas piešimas, spontaniškas rašymas, vizualizacija), laisvų asociacijų metodas, filosofinis – diskusinis metodas.

Priemonių aprašymas:

Asmenybės ugdymo programos „Aš esu kūrėjas“ visose trijose pakopose naudojamos iliustracijos, prezentacijos, vaizdinė medžiaga, video medžiaga, specialūs nuotraukų komplektai, įvairios piešimo bei technologijų darbams atlikti skirtos priemonės, nešiojamas kompiuteris, multimedija, magnetinė lenta.

Pačių vaikų/tėvų sukurti perkusiniai muzikiniai instrumentai, šeimos knyga, vertybių kodeksas.

Sėkmingam darbui reikalingos priemonės pedagogui:

- Nešiojamas kompiuteris.
- Multimedija

Pastaba – šių priemonių nereikia, jeigu klasėje yra interaktyvi lenta.

Reikalinga grupės vadovo kompetencija:

Grupės vadovams keliami šie kompetencijos reikalavimai:

Žinios:

- aukštasis pedagoginis / psichologinis išsilavinimas;
- specifinė – profesinė kompetencija, kuri yra įgyjama išklausius Asmenybės Ugdymo Instituto „Rafaelis“ kvalifikacijos kėlimo seminarų kursą.

Gebėjimai:

- vienerių metų patirtis darbo grupėje ;
- nemažesnė kaip vienerių metų patirtis seminarų vedimo;
- kritiškai mąstyti ir spręsti problemas;
- komunikuoti;
- rasti, tvarkyti ir perduoti informaciją;
- planuoti ir organizuoti veiklą;
- veikti kūrybiškai, iniciatyviai, prasmingai ir savarankiškai, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus;
- gebėjimas surinkti diferencijuotas grupes.

Vertybinės nuostatos:

- pagarba sau ir kitam;
- tolerantiškas požiūris į fizinius, religinius, socialinius ir kultūrinius žmonių skirtumus;
- patriotizmas, pagarba tautos tradicijoms, kultūros paveldui, nusiteikimas jį saugoti ir plėtoti, pagarba demokratijos vertybėms: solidarumas, subsidiarumas, teisingumas;
- ekologinis mąstymas;
- altruizmas.

ASMENYBĖS UGDYMO PROGRAMOS „AŠ ESU KŪRĖJAS“ BENDRAS PRISTATYMAS

Programos vizija: socialinis kapitalas, kaip pagrindas atsirasti socialinei ekonomikai šalyje.

Programos tikslas: išugdyti socialiai atsakingą asmenybę, gebančią savarankiškai priimti etiškus sprendimus.

Asmenybės ugdymo programa susideda iš trijų asmenybės ugdymo pakopų:

1. Savęs pažinimo ir emocinio intelekto (EQ)
2. Moralumo
3. Lyderystės

Kiekvienoje programoje taikomi dailės elementai arba dailės terapijos metodai.

Programos siekiamybė – išugdyti įgalinantį ir įkvepiantį lyderį.

Per visas tris programos pakopas nuosekliai ugdomi šie pagrindiniai lyderio gebėjimai:

1. Gebėjimas suburti ir suvienyti žmones.
2. Gebėjimas motyvuoti žmones veikti.

Per visas tris programos pakopas nuosekliai ugdomi šie lyderio bruožai:

1. Savęs pažinimas
2. Vertybinė branda
3. Atsakomybė
4. Charizmatiškumas
5. Smalsumas
6. Patirtis

Programos matas – sukurta socialinė vertė per projekto rašymą ir įgyvendinimą (altruizmas)

Programos suteikiamas statusas – socialiai atsakinga asmenybė

Programos dokumentas – UNESCO klubas Asmenybės Ugdymo Instituto „Rafaelis“ Diplomas.

Programos metu įgyjama kompetencija

Baigęs mokymo programą asmuo žinos:

1. Kas yra emocinis intelektas (EQ) ir jo sudedamosios dalys.
2. Takoskyra tarp jausmų ir emocijų.
3. Kas yra laisvė, žmogiškumas, vertybės, tolerancija, orumas, altruizmas.
4. Vertybių sistemą.
5. Psichologinius veiksnius, sąlygojančius bendravimo ir santykių kokybę.

6. Savo asmeninių galimybių studiją ir kaip ją atlikti.
7. Senos ir naujos lyderystės skirtumus.
8. Kas yra dvasinis intelektas (SQ), trimatis asmenybės vaizdas, vertikalioji dimensija, išmintis, sprendimo galia.
9. Kas yra rūpesčio ratas ir kaip iš jo išeiti.
10. Įvairius požiūrius į save, gyvenimą, santykius, konfliktus.

Baigęs mokymo programą asmuo mokės ir sugebės:

1. Pažinti save: savo silpnas ir stiprias puses, reakcijų į susidariusias situacijas priežastis ir jų valdymo galimybes, atpažinti, valdyti, išveikti ir panaudoti savo emocijas bei jausmus, kūrybiškai spręsti konfliktus.
2. Adekvačiai vertinti savo asmenines galimybes, patirtį ir turimus įgūdžius (atlikti savo galimybių studiją).
3. Priimti sprendimus adekvačiai vertinant situaciją pagal savo suvoktą vertybių sistemą.
4. Kryptingai siekti tikslo prisiimant pilną atsakomybę už savo sprendimus ir pasirinkimus.
5. Derinti savo norus ir galimybes prie realios situacijos reikalavimų.
6. Pasitikėti savimi.
7. Planuoti laiką.
8. Išlaikyti kokybiškus profesinius ir brandžius asmeninius santykius.
9. Išskelti idėją ir suburti vienminčius.
10. Rašyti projektus.

Programos autorė Marija Mendelė - Leliugienė

Kontaktai :

Mob. 868566285

El.p. lemar@rafaelis.lt

www.rafaelis.lt